

Niveles: primero y segundo grado de Primaria

2
Fascículo

RUTAS DEL APRENDIZAJE

En educación intercultural bilingüe

QUECHUA CHANCA

Yachayninchikkunata
kallpachaspa allin
kawsay aypanapaq
Yachachiykuna
puririchiq
(2 kaq maytu)

DOCUMENTO DE TRABAJO

Movilización
nacional por la
mejora de los
aprendizajes

PERÚ

Ministerio
de Educación

Viceministerio
de Gestión Pedagógica

Dirección
General de Educación,
Intercultural, Bilingüe y Rural

PROGRESO
PARA TODOS

INDICE

Riqsichikuynin Rimayninchik kallpanchanapaq	3
RIMAYNINCHIK KALLPANCHANAPAQ	5
Kawsayninchikmanta yuyaymanaspa llamkay kallpachanapaq"	7
Yachaykuna kallpanchanapaq akllasqa	13
Qillqay yachachinapaq chuyanchasqa 1° niqi warmakunawan yachaykuna kallpanchanapaq	16
2° niqi warmakunawan yachaykuna kallpanchanapaq	23
1° - 2° Ñiqi warmakunawan yachaykuna kallpanchanapaq	31
YUPAYKUNA KALLPANCHANAPAQ	39
Kawsayninchikpi yupaykuna yachachinapaq	41
1° - 2° Ñiqi warmakunawan yachaykuna kallpanchanapaq	45
1° - 2° Niqipi warmakunawan yachaykuna kallpanchanapaq	53
1° - 2° Niqi warmakunawan yachaykuna kallpanchanapaq	59

Riqsichikuynin Rimayninchik kallpanchanapaq

Yachay wasipi llamkayninchikqa, yunkapipas, qichwapipas, urqu suyupipas, tukuy yachaykuna kallpanchanapaqmi. Llaqta ukupiña yachachisqapas warmakunapa sunqunpim tukuy niraq yachaykuna llanllarin, kay yachaykunatam sumaqta tinkuchina, mana usuchispa.

Unay pacham, yachayninchikpas, siminchikpas usuchisqa, qipanchasqa karqa, chay raykum llaqta masinchikkunapas ñakarisqankuta yuyarispa manaña warmankuman yachachinatapas munankuchu.

Tayta Leo Casasmi, yachay wasipi ñakarisqanta yuyarispa kayhinata willakun:
-Yachay wasiman chayraq yaykuchkaptiymi amawta llapaykuta yachay wasi punkupi huñurquwaspanku niwaqku: -Manam pitapas qichwa rimaqta uyariyta munanichu, yachay wasimanqa kastilla simi yachaqmi hamunkichik, munaspaqa wasiykichikpi, uywa michisqaykichikpi qichwataqa rimankichik, manam kaypiqa -Nispa.

Chaymanta pacham manchakuymanta, amawtata rikurquspaqa mana imatapas rimariqchu kaniku, ñuqayku purataqmi yachay wasipipas miskita qichwataqa rimakuq kaniku. Chayta musyarquspam tayta mamaykuta qayachispapunitaq huñunakuypi niq: -Wawaykichikta ninaykichik kastilla simi rimananpaq. Yachay wasipiqqa manam qichwataqa rimanankuchu, wasiykichikpichá rimanku ichaqa manam kaypiqa. Kastilla simi yachaqmi hamunku, icha imapaqmi kachamunkichik -nispa.

Taytaykupas upallallayá uyariqku. Chay huñunakuypim churarqa:
-Kunanmanta qipamanqa, warmaykichikta qichwa rimaqta
uyarirquspayqa kay haqra valdepim akata ispana uchkumanta
makinwan huqarichispa qipichisaq, akata qipiykukuspa
llaqtapa chawpinta ritamunqa llapan pinqananpaq, chaynapim
pinqakuspa manaña qichwata rimanqakuchu - nispa.

Chay punchawmanta pacham mana pipas rimariqchu,
imaynanpipas qunqarquspa rimariruptiykuqa chiqapmi akata
valdepi huqarichiwaspanku llaqta chawpinta apachiwaqku,
runakunataqmi asipayawaqku:
-Qichwa rimasqanmanta akata apachkan –nispa.

Kayhina ñakarichiykunam rimayninchikta, yachayninchiktaqa
qatiriq, chayraykum pinqakunchik, qipanpakunchik, manaña
warmanchikkuna rimanantaqa munanchikchu, aswanmi amawta
masinchiikkunaqa mana rimayta atispa tayta Leo Casaspa
willakusqanpihina pinqapachinku, chaynaspataqmi, unay
pachapi yachaykuna chuyanchasqanchikta chinkachichkanku.
Ama chayta rurasunchu aswanqa kallpanchasun, llanllarichisun,
sunchakusun.

Kay, yachachiykuna puririchiq (2 kaq maytu) nisqapim
yachaykuna kallpanchanapaq qillqamuniku, aswanqa
manam tukusqaraqchu llapanchik yuyaymanaspa, qatipaspa
huntapachinapaq churasqam. Kanmanmi pantasqakunapas,
chaykunatapas allinchaykuspáy sumaqta sunqunchakuspa
yuyaymanaspa puririchisun. Tukuy sunquwan qillqasqam, achka
yachaykunapa sunqunpi kuyanakuypi kawsanapaq.

RIMAYNINCHIK
KALLPANCHANAPAQ

Kawsayninchikmanta yuyaymanaspa llamkay kallpachanapaq”

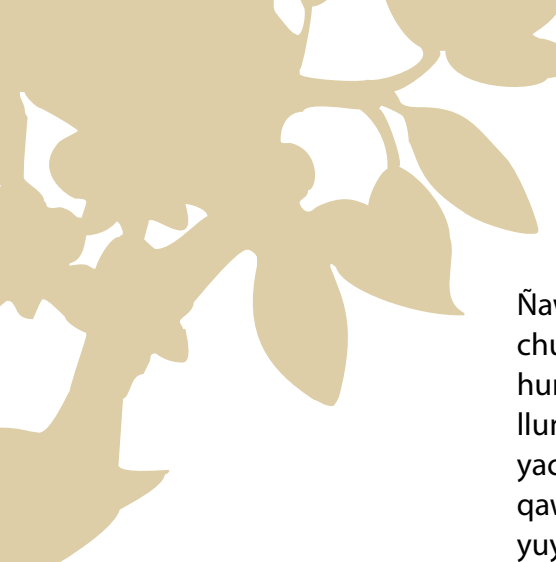

Qallarinapaq yuyaymanaykuna

1. ¿Imaraykutaq llaqtakunapa yachayninta kallpanchasun, mana hawamanta hamuqllatachu?

Perú suyunchikpiqa manam huk ayllullachu nitaq, huk yachayllachu kawsachkan, aswanqa sapa llaqtam yachayniyuq. Chayllaraqchu, tukuy kay pachapi tarikuqmi ancha yachayniyuq, manam runamasillanchikchu. Intipas, killapas, rumipas, wasi uywakunapas, sallqa uywakunapas yachayniyuqmi kanchik. Kay yachaykunata qawarispas, paykunapa yanapakuyninwanmi kuisqa kawsanchik. Chaynaqa, manam huk yachayllatachu kallpanchananchik, llapananchikpa yachayninchikta, chayman hina sumaqa kawsananchikpaq.

Huk yachayllata kallpanchaspaqa, chiqninakuymán, wakchayaymanmi chayachwan, qipamanqa awqanakuyipi wañuchinakuyipi tukuchwan. Hawa yachaykunalla kallpanchasqanchikpim; wakinqa aswanña maypitaq, pachamama kawsanqa, urqu kawsanqa, nispa munasqankuta ruraspas llumpaytaña unqurqachinku, kay pachapi tiyaqkunatapas llakipiña churawanchik. Kayna qawariykunatam yachaywasipiqas yuyaymanaspa sumaqa chuyanchana, llapan yachaykunata kallpanchananchikpaq chaynapim, allin kawsayta aypasun. Mana llapan yachaykunata chaninchaspa, manam allin kawsaytaqa aypachwanchu, chayraykun, llapan runakunata tapuspa, paykunawan yanapachikuspa yachayninchikkunata chinkachisun, sumaqa sunquyuq runakunata qispichisun.

Ñawpa watakunamantaraqmi, kamachikuq qillqakunapi churasqaña kay llapan yachaykuna yachay wasikunapi huntachinapaq, aswanqa manam qallariyta atinchikchu, llunpaytam hawa yachaykunaman hapiparqukunchik, kikinichikpa yachayninchikkunata qipanchakuspa, kawsayninchikta mana qawaripa, chayraykum kay “Yachaykuna Puririchiq” qillqa maytupi yuyaymanaspa, llapanchikmanta imahina qillqay yachachinapaq churamuniku, kaynata qallarispachá as asmanta qispichisunchik, llapanchikpa kallpanwan, yachayninwan ima.

Allin kawsay kallpachanapaq

Ayllunchikpiqa, manam runakunallachu llakikunchik, kusikunchik, mikunchik ima, llapanchik kay pachapi kaqmi, chayraykum sumaqa uywanakunchik. Yakupas, pacha mamapas, apukunapas, chakrapas, wasi uywakunapas sumaqa uywasqaqa sumaqtam uywawanchik, mana chayqa uychuwaspanchik mana ratawaptinchikmi pisi pisipi kawsanchik, sasachakuymán chayanchik. Chay raykum allin kawsayqa mana runallapaqchu aswanqa kay pachapi kaqkunawan yanapaykanakuspa malliykachinakuspa sumaqa uywanakuymi.

Allin kawsaytaqa, tukuy sunquwan uywanakuypim hatallinchik. Sumaqa uywanakuytataqmi kallpanchanchik yanapanakuspa, malliykachinakuspa, wakinpaq munayniyuq, wakinkuna riqsikuyniyuq kaspá; chaynapi kawsaspataqmi, yaku mamata, wayratapas chuyata uywanchik. Sumaqa kawsaypiqa, pacha mamaman, apukunamanpas riqsikuywanmi haywaykunchik, chaynapitaqmi paykunapas sumaqa uywawanchik. Chiqninakuyta qipanchaspa, llapanchikpa allinninta maskaptinchikmi allin kawsayqa ñuqanchikwan kuskanchan, manachayqa saqiwapptinchikmi ñakarinchik. Chay raykum mana runapurallachu qawanakunanchik aswanqa llapan kay pachapi tiyaqkuna, mana chaynata kawsaptinchikqa, hukpa ñakariyninmi ñuqanchikpa ñakariyninchikpi tukun.

Allin kawsayqa manam rimayllachu, nitaqmi mañakuyllachu, aswanqa sapa punchaw rurayninchikpi huntachiymi. Allin kawsaytaqa rurayninchikwanmi qayanchik, pacha mamata, yakuta, rumita, sachata, urquta tukuy kaqkunata sumaqa uywaspa, chaytataqmi uchuyninchikmanta pacha yachanchik, chaytam maypipas sumaqa llanllarichinanchik.

2. Maypitaq ayllunchikpa yachayninkunari tarikun

Llaqtanchikpiqa wiñaymi tukuypaq yachaykunata qispichinchik, chakra ruruchinapaq, wasi uywakuna mirachinapaq, llamkaykuna paqarichinapaq, hampinapaq ima. Kawsaypa muyusqanman hinam yachaykunataqa paqarichinchik, paqarisqanman hinataqmi ñuqanchikwan kawsan, ñuqanchikpi sunqunchakuspataqmi llanllarispa rurayninchikpi yanapawananchik.

Yachayninchikkunaqa sunqunchikpi, makinchikpi, uywakunapi, killapi, intipi, chaskapi, kuka mamapi, tukuy kay pachapi kaqkunapi taqisqam, paykunamantam lliwpaq mastarikamun, aswanqa sumaqta qawarispas, paykunawan rimarispallam allin kawsayta tarinchik. Sapa ayllupitaqmi yachaykunaqa kawsaypa qatisqanman hina sapakamapaq mastarikun, uchuyninchikmanta pachataqmi willakuykunapi, pukllaykunapi, tayta mamanchikpa anyawasqanchikpi ima aypanchik. Yuyaakunam yachaykunataqa huntasqata hatallin, chaymi, wasi ayllupiqqa tayta mamanchikpa tayta mamankunawan tiyanchik, paykunam kawsayninpi yachaykuna taqisqanta ruraykunapa qatisqanman hina sumaqta yachachiwanchik. Chaynallataqmi, yachaykunaqa maki tupaptin sunqu munaptin akllasqa runakunapi aswanta llanllarin, paykunapa yanapakuyninwanmi aswantaqa kallpanchanchik, paykunam ima ruraykunapipas yachayninwan yanapawanchik.

Yachaykunaqa manam hukllachu llapan ayllupaq, huk ayllumamanta huk ayllumanmi tikran, huk yachaqmanta huk yachaqmanpas. Kuka qawaypas, qayapaypas, ima hampiypas sapakamapam huk niraq, chay raykun mana tupachispa maypi kasqanchikman hina kallpanchana. Ima yachaypas llaqtapa sunqunpim kawsan, watapa muyusqanpitaqmi chuyanchakun, kallpanchakun, sapinchakun ima, allin kawsay maskaypim tukuy yachaykunapas chuyanchakun.

3. Imaynatataq llaqtanchikpi yachaykunata qispichinchik

Llaqtanchikpiqa, sumaq uywanakuypim kawsanchik, manam pitapas qipanpakunchikchu nitaqmi yupaychanchikchu, aswanqa uywanakunchikmi. Kawsaypa muyusqanpim tukuypas chuyanchakun, kawsaypitaqmi huntachinchik, yuyayniyuq kanchik, atisqanchikman hina mastarinchik. Ruraypa sunqunpim imatapas yachanchik, qispichinchik, chuyanchanchik.

Chakra uywaytapas, mamanchikpa qipinmanta pacha llamkasqankuta qawaspam yachanchik, awilunchikkunataqmi willakuykunawan rikcharichiwanchik, puriyta yacharquspataqmi uchuy llamkanakunawan chakrapatapi taytanchikpa rurasqanta qawaspa pukllanchik, aswanta wiñaspataq chirumpaytaña qallarinchik, qipamantaq taytanchikpa waqtanpi atisqanchikman hina paypa yanapakuyninwan llamkanchik, chaymantañam alimsu chakra uywayta yachanchik. Sumaqta kawsayta qispirqachispataqmi sapallanchikña huk chakrata uywanchik, chaynapim allin llamkaqman qispinchik. Kay yachapakuyninchikpim tayta mamanchik awilunchikkuna yanapawanchik, chaynapim yachayninchikta kallpanchanchik, ruraypa sunqunpi.

Yachayninchikkunaqa allin kawsay aypanapaq kamasqam, qayllanchikpi kaqkunawan sumaq uywanakuypi kawsanapaq. Uchuyninchikmantataqmi, tukuymanta nanachikuyta yachanchik, kikinichikta hina kuyayta, mana ñakarichispa, mana usuchispa uywayta. Chaynapim wasi uywakuna tukuy sunquwan uywantapas uchuyninchikmanta pacha yachanchik, atisqanchikman hina paykunata michispa, suñawasqanchik uywata sumaqta qispichispa, kikinichikta hina qawaspa.

4. Imaynatataq yachay wasipi yachaykunata kallpanchasun

Kay yachachiykuna puririchiqpim, yachay wasimantapacha, llapan yachaykuna kallpanchanapaq churamuniku. Manam kunankama yachay wasikunapi, llaqtanchikpa yachayninkuna kallpanchakunraqchu, aswanqa hawamanta hamuq yachaykunallam mastarikun, warmakunapas llaqtantam qipanparqukunña. Chay raykum yachay wasipipas, llaqtanchikpa yachayninkunata qatipaspa, yachapaspa, kikin ruraypi, tupaq pachapi, yachaqkunawan yanapachikuspa kallpanchananchik; chaynapi, allin kawsay aypanapaq.

Sapa punchaw rurayninchikpim rikurinan:

- **Yachanapaq kamasqa**, llaqtanchikpa yachayninpas, hawa yachaykunapas ruraypa kasqanman hina, pachapa risqanman hina akllaspa churasqa.
- **Llaqtapa yachayninkuna kallpanchanapaq**, llaqtanchikpa yachaynintam imayna rurakusqanman hina kallpanchana, kikin ruraypi, tupaqnin pachapi, yachaqkunawan yanapachikuspa. Kay ruraykuna qispichinapaq patachasqam rikurinallantaq.
- **Yachayninchikkuna yachay wasipi yachaykunawan tinkuchinapaq**. Manataqmi llaqtanchikpa yachayllanpichu qipananchik, kallpanchanataqmi hawa yachaykunatapas, chaypaqmi sapa ruraypi, ayllunchikpa yachaynita, hawa yachaykunawan tinkuchina, chaytapas rikurichinataqmi.
- **Yachay wasipi qillqay yachapanapaq** Kay rakipitaqmi, hawa yachaykunaman hina qillqay yachanapaq sumaqta patachaspa churasun, chayta qatispa qillqay yachachinapaq.
- **Yachasqanchik qatipanapaq** (evaluación), Tukupayninman chayaspataqmi, yachasqanchikta qatipasun, ayllunchikpa yachayninman hina, chaynallataq yachay wasipi tupunapaq churasqanchikman hinapas.
- **Tukupanapaq yuyaymanaykuna**: Qawarinataqmi

rurasqanchikta, imakunatas kallpancharqunchik, imaraqsi
pisirqurqa, ima sasachakuykunaraqmi qipan chaykunata,
chayman hina aswantaraq kallpanchanapaq.

Chaynata qawarisqam, yachay wasipi llamkayninchikqa, sumaqta
yachaykunata kallpanchan, mana chayqa, warmakunatam
llaqtantapas qipanpachin, ayllupa yachayninkunata usuchin,
awqanakuyta kallpanchan.

Yachay wasipi qillqay yachachinapaqqa qawanataqmi,
warmakunapa yachayninta, imay killapi kasqanchikta, tayta
mamakunapa yanapakuyninta ima. Chayman hinam, qallariq
killakunapiqa as asmanta yachachinchik, killapa risqanpitaq
yapanchik. Qillqay yachachinapaqqa kananpunim: kacharisqa
qillqakuna (letras móviles nisqa), chaynallataq qillqa maytukuna
chaykunawan yanapachikuspa yachachinapaq.

Yachaykuna kallpanchanapaq akllasqa

Qillqay kallpanchanapaq yachaykuna

5 watayuq warmakunapaq	1° ñiqi warmakunapaq	2° ñiqi warmakunapaq
Yachay: Atisqanmanpas munasqanmanpas hina imaymana qillqakunata qillqan	Yachay: Atisqanmanpas munasqanmanpas hina imaymana qillqakunata qillqan.	Yachay: Imaymana qillqakunata ancha sumaqtaña munasqanman hina qillqan.
Yachay qatipanapaq: Siqispapas, chiruspapas qillqaspapas munayninkunata yuyayninkunata willakun.	Yachay qatipanapaq: Imaymana qillqakunata atisqanmanhinapas munasqanman hinapas qillqan.	Yachay qatipanapaq: Ancha sumaqtaña munasqanman hina qillqan, ichaqa mayninpiqa wakin qillqatapas qunqanmanmi, manapas simikunata taqachinmanchu, qillqayninpipas pantanman.
	Yachay qatipanapaq: Llaqtanpa qillqankuna kasqanmanhina willakuyninkunata wiñayninmanhina qillqan.	Yachay qatipanapaq: Llaqtanpa qillqankuna kasqanmanhina willakuyninkunata wiñayninmanhina qillqan.
Yachay: Imamanta, imapaq, pipaq, kasqanta qawaripa imaymana qillqakunata qispichin.	Yachay: Imamanta, imapaq, pipaq, kasqanta qawaripa imaymana qillqakunata qispichin.	Yachay: Imamanta, imapaq, pipaq, ima kaq qillqa kasqanta qawaripa imaymana qillqakunata qispichin.

5 watayuyq warmakunapaq	1° ñiqi warmakunapaq	2° ñiqi warmakunapaq
Yachay qatipanapaq: Imata, pipaq imamanta qillqasqanta yachan. Huñupi yachachiqninwan munayninman hina imaymana qillqakunata qillqachin.	Yachay qatipanapaq: Imata, pipaq imamanta qillqasqanta yachan.	Yachay qatipanapaq: Imata, pipaq imamanta qillqasqanta yachan. Imaymana qillqata kasqanmanhina qispichin.
	Yachay: Imaymana qillqakunata chaninninmanhina qillqan.	Yachay: Imaymana qillqakunata chaninninmanhina qillqan.
	Yachay qatipanapaq: Qillqakunata imamanta kasqanmanhina qillqan.	Yachay qatipanapaq: Qillqakunata imamanta kasqanmanhina qillqan.
	Yachay qatipanapaq: Imaymana qillqakunata allin tupachisqatapuni qillqan.	Yachay qatipanapaq: Imaymana qillqakunata allin tupachisqatapuni qillqan.
	Yachay qatipanapaq: Yuyay tupachiqkunata churaspa allinta qillqan.	Yachay qatipanapaq: Yuyay tupachiqkunata churaspa chaninta qillqan. Suti rantikunawan qillqan.
	Yachay: Qillqanpi wakin qillqasqa simipa chanin kamachiyninkunata churan.	Yachay: Qillqanpi wakin qillqasqa simipa chanin kamachiyninkunata churan.
	Yachay qatipanapaq: Chiqap sutikunata hatun qillqawan qallarispa qillqan Qillqayta tukurquspa tukupay chikuta churan.	Yachay qatipanapaq: Rimay qallariq qillqakunata, chiqap sutikunata ima hatun qillqawan qallarischispa qillqan. Qillqayta tukurquspa tukupay chikuta churan.

Qillqay kallpanchanapaq yachaykuna

5 watayuq warmakunapaq	1° ñiqi warmakunapaq	2° ñiqi warmakunapaq
	Llaqtapa yachaynin: Ruraykuna qispichisqanpi yakuwan, apuwan, hukkunawanpas llantapa yachayninman hina sumaqta rimanakun.	Llaqtapa yachaynin: Ruraykuna qispichisqanpi yakuwan, apuwan, hukkunawanpas llantapa yachayninman hina sumaqta rimanakun.
	Yachay qatipanapaq: Yarqa allinchaypi yakuwan rimaspa sumaqta yanapakun.	Yachay qatipanapaq: Yarqa allinchaypaq llaqta masinkunata sumaqta minkakun.
	Llaqtapa yachaynin: Kawsaykunawan rimaspa tukuy sunquwan uywayta yachan.	Llaqtapa yachaynin: Kawsaykunawan rimaspa tukuy sunquwan uywayta yachan.
	Yachay qatipanapaq: Kawsaykunapa animan qayayta yachan.	Yachay qatipanapaq: Kawsaykunapa animan qayayta yachan.

Qillqay yachachinapaq chuyanchasqa

1° niqi warmakunawan yachaykuna kallpanchanapaq

Yachanapaq kamasqa

Yachay/atina:	Atisqanmanpas munasqanmanpas hina imaymana qillqasqakunata qillqan.
Yachay/atina qatipanapaq:	Yarqa allinchaypaq wankata atisqanman hina munasqanman hinapas qillqan.
Llaqtapa yachaynin:	Ruraykuna qispichisqanpi yakuwan, apuwan, hukkunawanpas rimanakun.
Yachay qatipanapaq:	Yarqa allinchaypi yakuwan rimaspa sumaqta yanapakun.

Ruraypa sutin:

Yarqa aspiypaq wankay/harawiy.

Llaqtapa llamkaynin:

Yarqa aspiy.

Llaqtapa yachayninkuna kallpanchanapaq

Llamkaypa riqsichikuynin

Usyay pacha qallariytam, llaqtanchikpa yarqankunata sumaqta allinchanchik. Chaypim atisqanchikman hina yanapakunchik. Llapanchikmi yarqata allinchastin, wankastin, tusustin ima yarqantakama yaku mamata pusamunchik.

Tukurquspataqmi, kusikuymanta, tusunchik, takinchik, aqata ima upyanchik. Kay llamkaymantam yachay wasipipas yanapakusqanchikman hina tukuy qillqaykunata, yachaykunata, sumaqta qispichinanchik. Kay ruraykunapim, warmakunapas yanapakunan, aswanta yachapanankupaq.

Manaraq warmakunawan rurayta qallarichkaspa:

- Amawta, llaqta umalliqkunawan haykaq, imayna yarqa allinchay kasqanmanta rimarin.
- Llaqta umalliqkunawan, warmakunawan aynikamunanpaq churanakun.
- Llaqta ayllupi allin wankaqta maskaspa warmakunaman yachachinanpaq minkakun.

Warmakunawan ruraypiña:

- Warmakunawan rimasunchik:
¿Ima pachapitaq kachkanchik?, ¿Ima llamkaykunataq llaqtanchikpi kachkan?
¿Ima pachapitaq qayna wata yarqa allinchay karqa?
¿Pikunataq llamkaq rirqaku?, ¿Imaynatataq ruramurqaku?
¿Pikunataq wankamurqaku?, ¿imanintaq chay wankakunari?,
¿yuyariykuchwanchu?
¿Pitaq wankayta yachachiwachwan?
- Wankay yachaqpá wasinta risun wankay yachachiwananchikpaq, chaypaq:
¿Imaynatataq chayasun?, ¿Pikunataq willanqa imapaq risqanchikta?, ¿Imatataq apasun quykunapaq?, ¿Pikunataq mañakunqa wankay yachachiwananchikpaq?,
chaykunata churanakusunchik.
- Wankaqta uyarispa wankayta yachasunchik. Amawtataq wankasqanman hina hatun qillqana rapipi, yachaywasipi yachapanapaq wankata qillqan.
- Wankayta yacharachiwaptinchik tapukusun:
¿Imay ukutaq wankana?, ¿Pikunataq wankanku?, ¿Imapaqtaq wankanari?
- Wankayta yacharquspa, tukuy sunqunchikwan wankasunchik.

Rurayta tukurquspaña:

- Yarqa allinchaypi wankamunapaq mayman, haykaq, ima pachata rinanchikpaq churanakusun.

Yarqa allinchay punchaw, yachasqanchik takita takispa warmi warmakuna, qarikaqkunañataq atisqanchikman hina yarqata allinhaspa yanapakamusun.

**Yarqa
allinchaypiqa
warmikunam
wankan,
qarikunataq
yarqata
allinchan.**

Yarqa aspiypi wankay/harawiy.

**Kawsay pachapiqa tukuymi animayuq.
Chay raykum yarqa aspiypiqa sumaqta
wankaspa/harawispa yaku mamapa animunta
pusamunchik. Mana chayna pusasqaqa yaku
mamapa animanmi ñawinllanpi qipakun,
hinaptinmi tarpuy pachapi yaku pisin.**

Yachayninchikkuna yachay wasipi yachaykunawan tinkuchinapaq

Machulanchikkunaqa kawsaq pachapi sumaq kawsaytam yachachiwarqanchik, kawsayninchikpiqa, rimasqanchikpas, yachasqanchikpas, tukuy rurasqanchikpas ñuqanchikpi, kay pachapim kawsan. Chay raykum yachayninchikkunapas rurayninchikpi, kawsayninchikpi sumaq takyasqa. Kantaqmi kay tiyasqanchik pachapi huk niraq qillqaykuna, chaytapas yachananchiktaqmi wakinkunawan sumaq kawsananchikpaq, yachayninchikkuna mastarinapaq.

Yachay wasipi qillqay yachapanapaq:

- Yachaywasiman kutispa wankayta yachapasunchik amawtapa wanka qillqasqanta qawaspa.
- Amawta takistin ñawinchan qillqasqa wankata, warmakunataq qatichin.
- Warmakuna yacharquspanku tinyakunawan tupachispa sumaqta wankanku.

Yarqa aspiypaq (wanka)

Yaku mamayku
yanapawayku, wawwww

rupayllamanta
amachawayku, wawwww

ñanllaykitapas
allinchaykuñan wawwww

hakuya mamay
puririsunña, wawwww.

- Qillqasqa wankata qawaspa wayrallapi qatipanku.
- Qillqasqa wankapa siminkunata riqsinku.
Mayqin simitaq achka kutita rikurin.
Maypitaq yaku nichkan?
Maypitaq mamayku nichkan?
Imamantataq takiqa?

Sapa simi tarisqankuta ruyrunku.
Ruyrusqa simikunata kaqllachus manachus chayta
tupanachinku.

- Huk simita akllanku qillqay yachanankupaq hinaspa amawtawan qillqachinku:

yaku

- Akllasqanku simipa tuqyayninta riqsinku:
Hayka tuqyaypitaq rimakun sapa simi:

ya – ku

Tuqyayninta taqllakuspa, ichispa ima riqsipanku.
Simipa pisiqninta qillqasqa kaqwan tupachispa huntapanku:

yaku

ku

Yaku simipa qallariy tuqyaqninwan qallariq simikunata maskaspa qillqanku.

Yaku

Yana

Yapa

Yapun

yachan

- Maskasqanku simikunapa tuqyaqninkunata riqsipanku:

Yaku

Yana

Yapa

Yapun

yachan

Ya - ku

Ya - na

Ya - pa

Ya - pun

ya - chan

Achahala qillqakunawan simikunata tupachinku6.

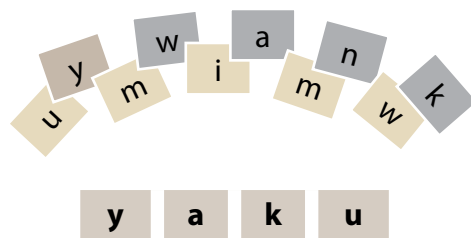
Yaku

Yana

Yapa

Yapun

yachan

Sapa simi tupachisqankuta qillqana rapipi qillqanku.

Yaku

Yana

Yapa

Yapun

Achahala qillqakunawan tuparqachispa, yaku simipa sapa qillqanta huk ruruchawan llankispa yupanku hayka qillqayuq kasqan yachanankupa.

y	a	k	u
0	0	0	0

Qillqayta yachanku.

- Wanka qillqasqapi sapakama simikunata llallinakuypi tarinku:

wawwww
yaku
mamayku

**Yarqa aspiypaq
(wanka)**

Yaku mamayku
yanapawayku, wawwww

rupayllamanta
amachawayku, wawwww

ñanllaykitapas
allinchaykuñan, wawwww

hakuya mamay
puririsunña, wawwww.

- Wanka qillqapa siqinkuna kapatasqata tupasqanman laqanku:

Yaku mamayku

Yanapawayku wawwww

- Sapakama yachasqanku wankata qillqana maytunkupi atisqankuman hina qillqanku.
- Amawta qillqasqankuta allinchaysin.

Yachasqanchik qatipanapaq

- Sapakama wankapi rikuriq simikunata qillqa maytukunapi maskaspa ruyrunku.
- Wankay yachaqkunata tapukusun ¿Mayqinkunapataq wankanapaq sunqun tupan?
- Yarqa allinchaqkunata tapukusun ¿Mayqinkunataq yarqa allinchaypi sumaqta sunqunchakun?

Tukupanapaq yuyaymanaykuna

¿Imaynakunatatataq rimanakunchik kay llamkaypi? Kay llamkaypi ¿maypitaq/ imapitaq machulanchikkunapa yachayninta tarinchik? ¿Imaynakunatatataq llaqtanchikpa yachayninta wiñaychachwan? ¿Wankay yachaqpas, wanka qillqasqapas chaynallatachu yacharqachiwachwan?

Kay ruraypim iskay niraq qillqayta, ñawinchaytapas kallpancharunchik, hukninmi kay pachapi masinchikkunawan kuskanchanapaq allin, huknintaqmi huk ruraykunapaq. Iskay yachayqa ruraypa kasqanman, maypi kasqanchikman hina kawsanapaqmi kallpanchawanchik. Runa masinchikwanpas, wakinkunawanpas sumaq kuskanchanapaqmi kay yachaykunaqa.

2° niqi warmakunawan yachaykuna kallpanchanapaq

Yachanapaq kamasqa

Yachay/atina:	Imaymana qillqakunata ancha sumaqtaña munasqanman hina qillqan.
Yachay/atina qatipanapaq:	Ancha sumaqtaña munasqanman hina qillqan, ichaqa mayninpiqa wakin qillqatapas qunqanmanmi, manapas simikunata taqanmanchu, qillqayninpiapas pantanman.
Ayllupa yachaynin:	Ruraykuna qispichisqanpi yakuwan, apuwan, hukkunawanpas llantapa yachayninman hina sumaqta rimanakun.
Yachay qatipanapaq:	Yarqa allinchaypaq llaqta masinkunata sumaqta minkakun.

Ruraypa sutin:

Yarqa allinchaypaq minkakuy qillqata qispichisunchik.

Llaqtapa llamkaynin:

Yarqa aspiy.

Llaqtapa yachayninkuna kallpanchanapaq

Llamkaypa riqsichikuynin:

Usyay pacha qallariytam, llaqtanchikpa yarqankunata sumaqta allinchanchik. Chaypim atisqanchikman hina yanapakunchik. Llapanchikmi yarqata allinchastin, wankastin, tusustin ima yarqantakama yaku mamata pusamunchik.

Tukurquspataqmi, kusikuymanta, tusunchik, takinchik, aqata ima upyanchik. Kay llamkaymantam yachaywasipipas yanapakusqanchikman hina tukuy qillqaykunata, yachaykunata, sumaqta qispichinanchik. Kay ruraykunapim, warmakunapas yanapakunan, aswanta yachapanankupaq.

Manaraq warmakunawan rurayta qallarichkaspa:

- Amawta, llaqta umalliqkunawan rimarin: ¿Haykaqtaq yarqata allinchanqaku? ¿Imaynatataq minkakunqaku? ¿Pikunatataq minkakunqaku?, chaykunata.
- Amawta, llaqta umalliqkunawan, warmakuna yarqa allinchaypaq minkakuypi yanapakunanpaq churanakun.

Warmakunawan ruraypiña:

- Warmakunawan rimasunchik:
¿Ima pachapitaq kachkanchik? ¿Ima llamkaykunataq llaqtanchikpi kachkan?
¿Haykaqtaq llaqtanchikpi yarqa allinchay kanqa? ¿Pikunataq yarqata allinchanku? ¿Imaynatataq yarqa allinchaypaq minkanakunku?
¿Pitaq minkakuspa purimun? ¿Imaynatataq minkakunkuri?
¿Ima llamkanakunawantaq yarqata allinchamunku?
- Yarqa allinchaypaq minkakuypi purimunapaq churanakusun:
¿Pikunamantaq sapa huñu willamunqa? ¿Imaynatataq chayanqaku? ¿Imanispataq rimarinqaku? ¿Imatataq willanqaku?
- Sapa huñu churanakusqanchikman hina, wasin wasin yarqa allinchaypaq minkakuypi purimunku.
- Yarqa allinchay punchaw yanapakunapaq churanakusun:
¿Imay punchawtam yanapakamusun? ¿Imatam llamkanapaq apasun? ¿Imatam warmikuna ruranqa? ¿Imatam qarikuna ruranqa?

Rurayta tukurquspaña:

- Yarqa allinchay punchaw atisqanchikman hina yanapakamusun.

Llaqtanchikpi minkakuy.

Ayllunchikpiqa ima llamkaypaqpas wasin wasinmi willakustin purinku. Sapakamatam haykaq, maypi, imawan llamkaq rinanta willanku. Chaynapim qayllas kuisqa.yanapakunchik

Yachayninchikkuna yachaywasipi yachaykuwan tinkuchinapaq

Llaqtanchikpiqa, ñawpamantapacham, tukuypaq churanakuspa sumaq ruraykunata qispichinchik. Chaypim yaku kamayuqpas kaq; paymi yakutaqa chakrakuna qarpanapaq llapanman sumaqta aypachiq. Manam kanchu yaku michakuypas chiqninakuypas. Yaku kamayuqqa, llampu sunqu, llapanpaq munaq kaq akllasqam. Paymi yarqa allinchaypipas sumaqta yaku mamata pusamun.

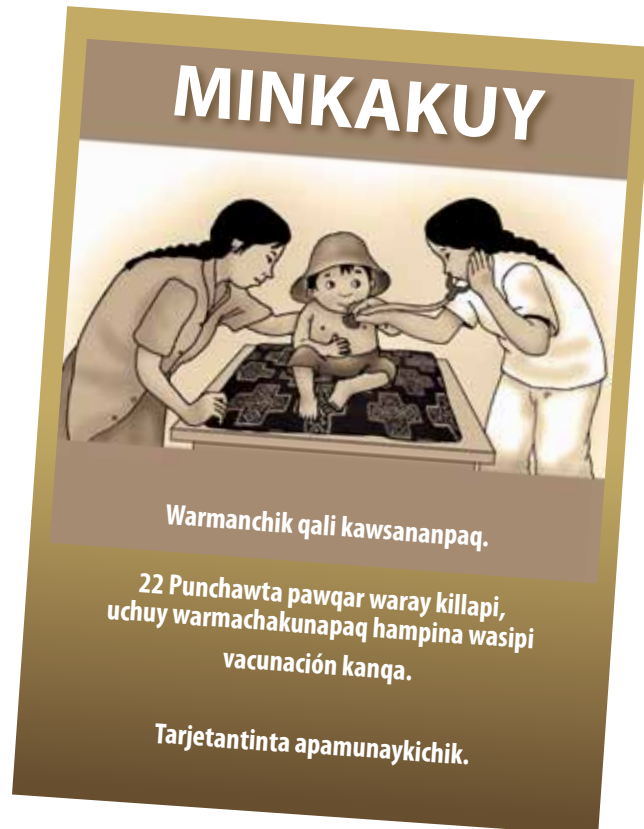
Kay yachaykunam qipanchasqa tarikun. Kunanqa aswanmi yakutaqa rantikuchkanku imaña. Chay raykum kay yachaykunata sumaqta kallpanchana, chaynallataqmi yachaywasipipas qillqana, ñawinchana ima, kay yachayninchikkuna riqsichinapaq.

Yachay wasipi qillqay yachapanapaq

- Huñupi yuyaymananku: ¿Imaynatam rurachwan?, ¿Imaynatataq huk llaqtakunapi minkakunku?

- Minkakuy qillqa qispichinankupaq, hukkunapa minkakuy qillqa rurasqanta qawanku:

- Atisqankuman hina ñawinchaspa rimarinku:

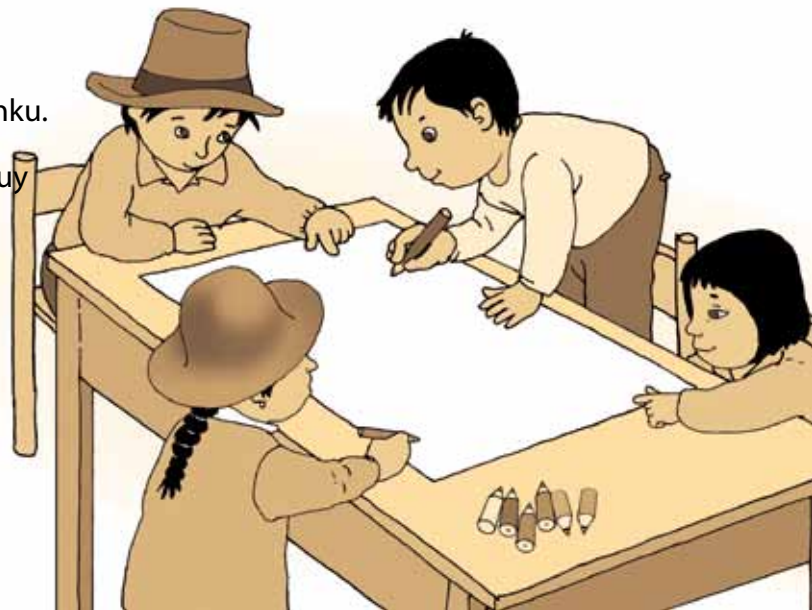
¿Imapaqtaq minkakuchkan?
 ¿Pikunatatataq minkakuchkan?
 ¿Haykaqpaqtaq minkakuchkan?

- Amawtawan yanapachikuspa, ñawinchanku.

- Sapa huñupi, yarqa allinchaypaq minkakuy qillqata qillqanku, chaypaq rimarinku:

¿Pikunatam minkakusun?, ¿Imapaqmi minkakusun?
 ¿Haykaqmi yarqa allinchay kanqa?,
 ¿Imakunatam llamkanankupaq apanqaku?
 ¿Imam qillqapa sutin kanqa?,
 Chaykunata.

- Sapa huñu yarqa allinchaypaq minkakuy qillqata atisqankuman hina qillqanku.

- Yarqa allinchaypaq minkakuy qillqa qispichisqankuta warma masinkuman ñawinchaspa qawachinku.
- Amawtawan, warma masinkuwan, pirqakunapi qillqakunawan yanapachikuspa yarqa allinchaypaq minkakuy qillqa qispichisqankuta allinchanku:

Chaypaq qawanku:

¿Kachkanchu pikuna minkakusqanchik?
 ¿Kachkanchu imapaq minkakusqanchik?
 ¿Kachkanchu haykaqpaq minkakusqanchik?
 ¿Kachkanchu imakuna apananchikpaq?
 ¿Maypitaq qillqasqa kachkan?

- Yarqa allinchaypaq minkakuy qillqapi rikuriq simikuna qillqayta yachapanku.
Yarqa allinchaypaq minkakuy qillqapi rikuriq simikunata maskaspa pukllanku:

Maypitaq killapi nichkan.

Maypitaq yarqa nichkan.

Maypitaq pikuta nichkan.

Maypitaq palata nichkan.

Sapa simita tarispa ruyrunku.

Willakuy.

22 punchawtam

pawqar waray killapi

yarqa allinchaq llapanchi

risunchik. Pikuta,

waqtanata, manachayqa

palata llamkanapaq

apasun.

Llaqta umalliqkuna

Sapa huñu, tarisqan simikunata rapikunapi qillqan:

yarqa

killapi

pikuta

palata

Sapa huñu, simikuna qillqasqanta, yarqa aspiypaq minkakuy qillqa qispichisqanpi maskaspa hawanman laqan.

- Yarqa allinchaypaq minkakuy qillqapi rikuriq simikunapa tuqyaqninkunata riqsispa qillqanku:

Simikunata tuqyayninman hina taqlakuspa rakinku:

killapi

yarqa

pikuta

palata

ki - lla - pi

yar - qa

pi - ku - ta

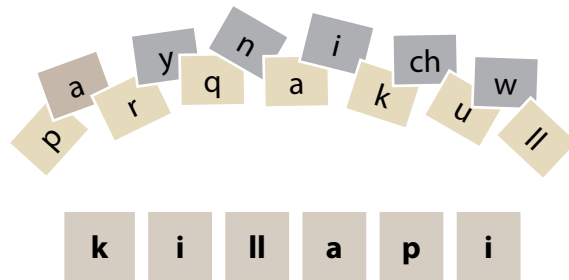
pa - la - ta

Simikunapa tuqyaqninta "ki" "lla" "pi" "yar" qillqamaytukunapi maskaspa ruyrunku.

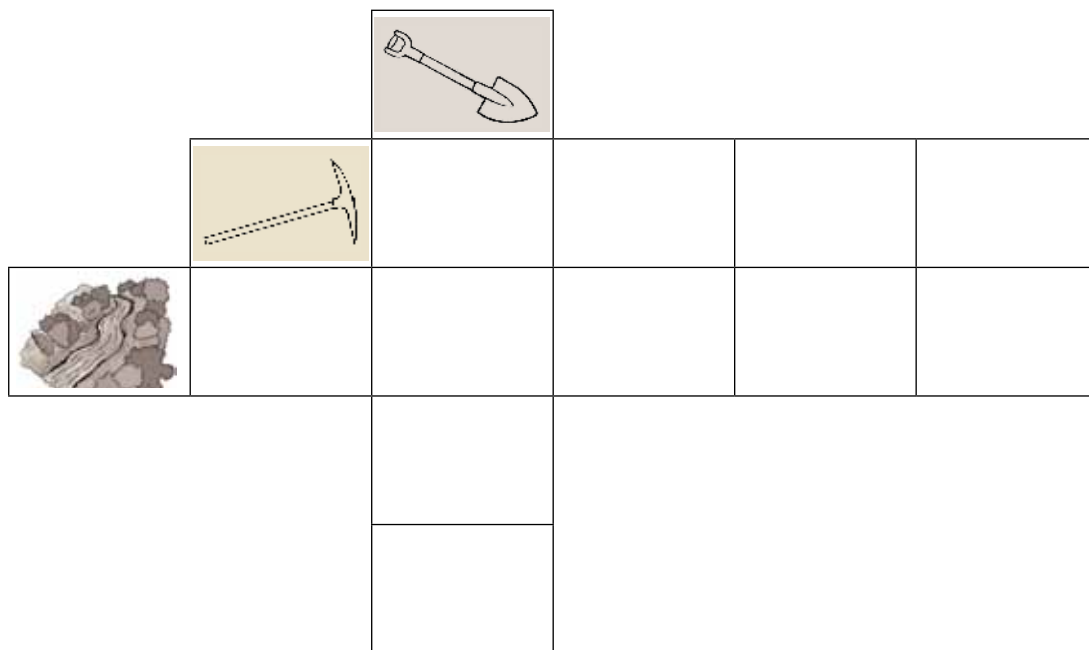
- Simikunapa qillqankuna riqsipanankupaq pukllanku:

Achahala qillqakunawan simikunata tupachinku

killapi
yarqa
pikuta
palata

Siqikunapa sutinta tupaqninpi qillqanku:

- Sapa huñu yarqa allinchaypaq minkakuy qillqasqanta allinchan, siqikunawan achalan.
- Yarqa allinchaypaq minkakuy qillqasqata qillqana maytunkupi qillqanku.

Qillqayta tukurquspaña:

- Sapa huñu maypi yarqa allinchaypaq minkakuy qillqa qispichisqan laqamunanpaq churanakunku.
- Lluqsispa, llapanpa qawanan pirqakunaman minkakuy qillqata laqanku, ñawpaqtaqa wasiyuqtaraq rimapayanku.

Yachasqanchik qatipanapaq

- Sapakama yachasqan simikunata, pirqakunapi qillqakunawan tupaschispa qispichin.
- Tayta mamakunata tapusunchik allintachus minkakusqaku manachus.

Tukupanapaq yuyaymanaykuna

¿Imaynakunatataq yarqa allinchaypaq minkanakusqaku?,
¿Pitaq llaqtanchikpi minkanakuyta yachachiwachwan?

Kawsay pachapiqa, ima ruraytapas sunqunchikpa munasqanman hinam qispichikchik, chaynapim llamkaykunapaq minkakuqpas, aqachantin, kukachantin ima asuykanakunchik, tupaykuspapas sumaqtaraq rimarinchik, kukata akunchik, aqata upyanchik, tukuyta yuyarinchik. Minkakuypas yachaypaqmi, chaytam yachaywasipipas qatichinanchik, kallpanchananchik ima, chaymantam paqarillanmantaq huk niraq minkakuykunapas, chaykunatapas yachanallanchiktaqmi.

1° - 2° Ñiqi warmakunawan yachaykuna kallpanchanapaq

Yachanapaq kamasqa

	1° ñiqi warmakunapaq	2° ñiqi warmakunapaq
Yachay/atina:	Imamanta, imapaq, pipaq, kasqanta qawaripa imaymana qillqakunata qispichin.	Imamanta, imapaq, pipaq, ima kaq qillqa kasqanta qawaripa imaymana qillqakunata qispichin.
Yachay/atina qatipanapaq:	Imata, pipaq imamanta qillqasqanta yachan.	Imata, pipaq imamanta qillqasqanta yachan. Imayna kaq qillqata kasqanmanhina qispichin.
Ayllupa yachaynin:	Kawsaykunapa animan qayayta yachan.	
Yachay qatipanapaq:	Sara mamapa animan qayayta yachan.	

Ruraypa sutin:

Sara waqaychaypi “taqi takyachiypaq” mañakuyta qillqasun.

Llaqtapa llamkaynin:

Kawsay waqaychay.

Llaqtanchikpa kawsayninpi yachaykuna

Llamkaypa riqsichikuynin:

Kawsaykunata wasiman astayta tukurquspam, wasipa markanta sumaqta markuwan, muñawan pichana, uchuwan qusñirqachispataq, qapachinakunawan qunpuna, waniya kawsaykunatapas sumaqtam kuchuman huñuna musuq kawasay waqaychanapaq. Sapa kawsay waqaychaypaqmi kan sumaq yachaykuna, chayman hinam tukuy sunquwan waqaychanchik mana tukuspa uywawananchikpaq.

Chaynapim sara waqaychanapaqpas, tendalpi chakinankama, sumaqta taqita awapana, pichana, qusñichina ima. Allinta sara chakiruptintaqmi, waqaychay qallarinaq “taqi takyachita” taqi sarakunata akllaspa waytawan, llampuwan, kukawan tiyachina. Chayna waqaychasqam sarapas kusiqa uywawanchik. Kay yachaykunatam yachaywasipipas kallpanchananchik, llaqtanchikpa kasqanman hina.

Llaqtapa yachayninkuna kallpanchanapaq

Manaraq warmakunawan rurayta qallarichkaspas:

- Amawta, Llaqta ayllupi sara uyway yachaqa maskaspa, warmakunawan sara waqaychaypi yanapakunanpaq rimapayan.
- Amawta, sara uyway yachaqa warmakunaman “taqi takyachiy” yachachinanpaq minkakun.
- Llaqtapa yachayninman hina mama sarapa animan qayay wamkunaman yachachinanpaq rimapayan.

Warmakunawan ruraypiña

Llapan warmakunawan (1° - 2° ñiqipi kaqkunawan).

- Warmakunawan rimasunchik:
¿Ima llamkaykunataq llaqtanchikpi kachkan?, ¿Sara waqaychaqta rikurqankichikchu?
¿Imapitaq saratari waqaychana?, ¿Imaynataq kawsay waqaychana taqiri?
¿Imaynataq taqi sarari? ¿Imaynatataq sara waqaychayta qallarina?
- Huñukunapi, wasinkupi sara waqaychaymanta willanakunku.
- Sara uyway yachaqpa wasinta sara waqaychaypi yanapakuq rinankupaq churanakunku: ¿Imaynatam chayasun? ¿Imakunatam apasun? ¿Imaynatam rimapayasun? ¿Imaynatam yanapasun? Chaykunata.
- Sara uyway yachaqpa “taqi takyachiypi” mañakusqanta uyarinku.
- Sara uyway yachaqta taqi takyachiymanta tapunku yachapanankupaq: ¿Imaraykutaq taqita takyachina? ¿Mana chaynata rurasqari imananmantaq?
- Kawsaykunapa animanmanta aswanta rimarinku sara uyway yachaqwan: ¿Imanaqtintaq mama sara ninchikri?, ¿Imaynanpipaq muchaykusparaq sumaqta sara mamata allchana? ¿mama sarari piñakunmanchu? ¿Imaynanpitaq sara mamri uychukun?

Rurayta tukurquspaña

Sapakama wasinkupi taqi takyachiypi yanapakunku

Taqi Takyachiy

Sara waqaychayta qallarispam, hatuninkunata, taqinkunata akllaspa, sumaqta waytapa chawpinpi llampuykuspa, sarapa animanta qayana. Chaynapim sarapas taqipi kusiqa tiyakun, chaymantam mana tukurispasaksata uywawanchik.

Yachayninchikkuna yachay wasipi yachaykuwan tinkuchinapaq

Machulanchikkunaqa sara mamatapas, ima kawsaytapas, kuyakuywan uywayta, waqaychaytam yachachiwarqanchik. Mana chayna waqaychasqaqa paypas piñakuspam uychuwanichik, utqaylla tukukun, hinaptinmi muchuy qatiriwanichik. Chaynapim sara mama waqaychanapaq mañakuypas sumaq rurana, tukuy sunquwan rimarina, kay mañakuypas sunqunchikpim kawsan, kawsay allchay muyumuptintaqmi yuyarinichik. Yachay wasipipas kay mañakuyninchikkunata qillqaruchwanmi, aswanqa pachallanpi, ruraypa sunqunpipuni, chaynapi, wakinkunamanpas qawarichinanchikpaq.

Yachay wasipi qillqay yachapanapaq

- Sara uyway yachaqpa taqi takyachiypi mañakusqanta yuyarispas, wasinkupi taqi takyachiywan tupachinku.
- Sara uyway yachaqpa taqi takyachiypi mañakusqanta yuyarispas, yuyaymananku: ¿Imapaqtaq chaynata mañakuna? ¿Ukuchkari uyarinchu?

1° ñiqi warmakunapaq	2° ñiqi warmakunapaq
• Sapa huñu, taqi takyachiq rikumusqankuta siqinku. • Atisqankuman hina siqisqankuta sutinchanku. Chaypaq yuyarinku: ¿Imakunawanmi taqi takyachiypi mañakurqa? ¿Pitaq mañakurqa? ¿Imaynatataq mañakurqa? • Taqi takyachiypi mañakuy siqisqankuta warma masinkuman qawachinku.	• Huñukunapi taqi takyachiypaq mañakuyta qillqanku. Chaypaq yuyarinku: ¿Imapaqmi qillqasun? ¿Pikunam ñawinchanqa? ¿Ima qillqatam qispichisun? • Sara uyway yachaqpa willakusqanta yuyarispas qillqanku:
 Sara mama uywayayku.	 • Mañakuy qillqasqankuta warma masinkuman qawachispa ñawinchanku.

1° ñiqi warmakunapaq	2° ñiqi warmakunapaq
Warma masinkuman qawachispa, paykunapa yanapakuyninwan allinchanku: ¿Allin siqisqachu kachkan? ¿Siqisqapi hinachu mañakurqa? ¿Imapas pisichkanchu? ¿Allin qillqasqachu kachkan sutin?	- Paykunapa yanapakuyninwan allinchanku: ¿Allin qillqasqachu kachkan? ¿Allintachu qallarichkan? ¿Allintachu tukuchkan? ¿Pantasqa simikuna kachkanchu? ¿Imaynatataq qillqakun? ¿Sara uyway yachaqpa willakusqanmanhina qillqasqachu kachkan? - Qillqasqata allinchaspa sumaqta siqikunawan achalanku: Sara mama, ama tukuspayá saksata uywawankiku, runakuna, ukuchka, lliwpas amayá pisipichu kasaqku. Wawaykim kaniku.

Llapan warmakunawan (1° - 2° ñiqipi kaqkunawan).

- Qillqasqa simikuna tariypi pukllanku. Tarisqankuman hina ruyrunku:
Maypitaq: sara, nichkan.
Maypitaq: runakuna, ukuchka, saksata, nichkan.
Ima simitaq "ma"wan qallarichkan.

 Sara mama uywayku	Sara mama, ama tukuspayá saksata uywawankiku, runakuna, ukuchka, lliwpas amayá pisipichu kasaqku. Wawaykim kaniku.
--	--

- Simikunata tuqyasqanman hina rakinku:

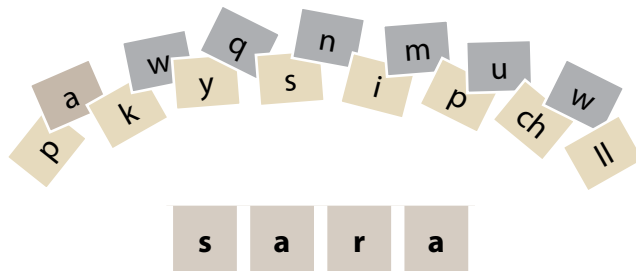
runakuna:
ukuchka:
wawaykim:
sara:
mama:

ru – na – ku – na
u – kuch – ka
wa – way – kim
sa – ra
ma – ma

- Simikuna qillqayta yachapanku:

Achahala qillqakunawan simikunata tupachinku:

sara
mama
runakuna
ukuchka
wawaykim

1° ñiqi warmakunapaq

- Siqikunata sutinwan tinkuchinku:

runakuna

sara

ukuchka

- Simikunapa pisiqninta huntapanku:

sara : ____ra
mama : ____ma
runakuna : ____nakuna
ukuchka : ____kuchka
wawaykim : ____waykim

2° ñiqi warmakunapaq

- Qillqa maytukunamanta mañakuy qillqapi rikuriq simikunata kapataspa qillqana maytunkupi qispichinku.

Sara

mama

- Mañakuy qillqapi rikuriq simikunapa punta tuqyayninwan huk simikunata qispichinku:

sara
runakuna
ukuchka
wawaykim
mama

sacha
ru
u
wa
ma

1° ñiqi warmakunapaq	2° ñiqi warmakunapaq																																																							
Qaytuwan laqaspa sapa simita qatipanku: S a r a m a m a r u n a k u n a u k u c h k a w a w a y k i m	Achahala chapusqapi qatiq simikunata maskanku: runakuna sara ukuchka mama wawaykim <table><tr><td>m</td><td>a</td><td>m</td><td>a</td><td>k</td><td>l</td><td>s</td><td>s</td><td>a</td><td>r</td><td>a</td></tr><tr><td>m</td><td>n</td><td>r</td><td>u</td><td>n</td><td>a</td><td>k</td><td>u</td><td>n</td><td>a</td><td>ñ</td></tr><tr><td>w</td><td>a</td><td>w</td><td>a</td><td>y</td><td>k</td><td>i</td><td>m</td><td>q</td><td>r</td><td>s</td></tr><tr><td>t</td><td>u</td><td>w</td><td>y</td><td>s</td><td>a</td><td>k</td><td>s</td><td>a</td><td>t</td><td>a</td></tr><tr><td>u</td><td>k</td><td>u</td><td>ch</td><td>k</td><td>a</td><td>t</td><td>a</td><td>p</td><td>a</td><td>s</td></tr></table>	m	a	m	a	k	l	s	s	a	r	a	m	n	r	u	n	a	k	u	n	a	ñ	w	a	w	a	y	k	i	m	q	r	s	t	u	w	y	s	a	k	s	a	t	a	u	k	u	ch	k	a	t	a	p	a	s
m	a	m	a	k	l	s	s	a	r	a																																														
m	n	r	u	n	a	k	u	n	a	ñ																																														
w	a	w	a	y	k	i	m	q	r	s																																														
t	u	w	y	s	a	k	s	a	t	a																																														
u	k	u	ch	k	a	t	a	p	a	s																																														

Llapan warmakunawan (1° - 2° ñiqipi kaqkunawan).

- Simikuna akllaypi pukllanku, chaypaq:

Sapa warma uchuy rapipi llapan simimanta tawallata akllaspa qillqan, 1° niqipi kaq warmachakunata 2° niqipi kaqkuna qillqaysin, qatiqta hina:

runakuna	sara	runakuna	mama	runakuna	mama
ukuchka	wawaykim	ukuchka	sara	sara	wawaykim

Amawtañataq llapan simikunata qillqan, sapa simita huk rapipi.

runakuna	sara	mama	ukuchka	wawaykim
----------	------	------	---------	----------

Pukllay qallarinanpaq, amawta llapan simita qawachispa, qillqana pataman tikranpatakama churan. Chaymanta huk hukmanta uqarispas, ñawinchaspa warmakunaman qawachin. Warmakunañataq maskan rapi qillqasqanpi, paypapi kaptinqa ruyrun.

Picha puntata llapan simikuna qillqasqanta ruyrun chay llallin kay pukllaypi.

mama	sara
ukuchka	wawaykim

- Yachasqanku simikunapa tuqyaqninkunata llallinakuyipi pirqakunapi kaq qillqakunapi maskanku (1° niqipi warmakunata 2° ñiqipi kaqkuna yanapan):

sara:

sa – ra

runakuna:

ru – na – ku – na

ukuchka:

u – kuch – ka

wawaykim:

wa – way – kim

mama:

ma – ma

- Taqi takyachiypi mañakuyta sapa warma qillqana maytunpi qillqan tayta mamanku yuyarichinanpaq.

Yachasqanchik qatipanapaq

- Yachasqanku simikunapa punta tuqyaqninwan huk simikunata tupachispa qillqanku.
- Sara uyway yachaqa tapukusun pikunas sumaq sunquyuq sarapa animan qayanpaq.

Tukupanapaq yuyaymanaykuna

Taqi takyachiypiq, kawsaykunapa animuntam qayanchik. Animuntin waqaychasqam kawsayqa, musuq kawsay haykumunankama tukunchu. Kawsaykunapa animuntaqa manam lliwchu qayayta yachanchik, kanmi sapa wasi ayllupi aswan sara kuyaqa, paymi qayan. Taqi takyachiypi mañakuyqa manataqmi hukllachu, sapa ayllupi, llaqtapim tikran, ichaqa maypiña kaspapas tukuy sunquwanmi qayakuna. Kay yachayqa sapakamapim kawsan, kawsay waqaychay pachaman chayarquspataqmi mastarinchik.

YUPAYKUNA **KALLPANCHANAPAQ**

Kawsayninchikpi yupaykuna yachachinapaq

Ancha tukuy niraq kawsaykunapi yachachiy

Perú suyunchikqa unay watakunamantañam ancha tukuy niraq kawsaykunayuq kasqa. Wakinpaqqa chay tukuy niray kawsaykunaqa mana allin hina qawarisqachu. Ichaqa kunankunaqa pisi pisimantam chay llapa kawsaykunataqa yunka ukupipas, chala suyupipas, qichwakunapipas chaninchayta qallarichkanku.

Chay tukuy kawsaykunapi rimarinakuyqa ancha allinmi rikurichkan. Mana hinata rurasunchik chayqa tukuy niraq yachayninchikkunam chinkapuyta atinkuman ñuqanchiktaq mana sapiyuq sachá hina rikukapusunman. Chay yachaykunapim huk niraq sumaq kawsaykunapas kachkan kunan kay tiqsi muyunchikpi mana allin tiyay rikurichkaptin.

Perú suyupa kamachiq qillqankunapipas chay tukuy kawsay yachariyqa allin churasqam kachkan. Chay raykum tukuy rikchaq kawsaykunaqa chaninchasqa kanan huk sumaq kawsayman kay pachanchikpi puririnanchikpaq. May uchuy suyunchikkunapipas chay tukuy rikchaq kawsaykunaqa kachkankupunim. Chay raykum sumaqa chaykunataqa qawarinapas chanincharinapas. Hinaqa chay interculturalidad nisqaqa llapanchikpaqmi kanan.

.

Kawsaq pachapi yachayninchikkuna

Ñuqanchikpa kawsayninchikpiqa kay pachanchikpiqa tukuy kaqkunam kawsachkan. Yakupas, rumipas, urqupas, wayrapas, simi rimasqanchikpas kawsachkanmi. Chaypiqa, mayninpiqa kusirikunchikpas, piñanarqukunchikpas, munanakunchikpas; hinallataqmi pachapi kaq llapanpas chay hina kayta atisunman. Sumaqlata kay pachapi llapanchik kawsakunanchikpaqqa ayni aynillam tiyakunanchik. Chaynapim maykunapiqa haywarikunchikpas, tinkarikunchikpas, samincharikunchikpas, challarikunchikpas. Pachanchikpiqa runa masinchikkunapas, sallqa purunpi kaqkunapas pachamamanchikpas apunchikkunapas kawsachkankun. Chay llapanpa kawsayninpi yachaykunapas paqarinpas, tikrakunpas, rurakunpas. Chay kawsaykunapim yupaykunapas llanllarichkan.

¿Maypitaq yupaykunari rikurin?

Yupaykunaqa kawsayninchikkunapim rikurimun. Manam sapallanqa kanmanchu. Maypiñachá intipas, killapas, qutupas, amarupas, chakatapas purichkan chayman hinan kawsayninchikqa kutiykamun. Wata muyuriyninpiqa chakratapas rurachkanchik, uywatapas uywachkanchik, awatapas awachkanchik, rantiypipas kanchik, wasi ruraypipas kanchik. Chay kutiykunapim yupaykunapas tukuy pachapi kaqkunapaq kamaynin (animan) hina rikurimun.

¿Imataq kawsayninchikpi yupaykunari?

Llapa yupaykunaqa tukuy kawsaqpa kamanmi (animanmi) kachkan. Hinaqa kay runa pura kawsayninchikpiqa llapa yupaykunaqa, imatapas yupasqanchikman hinam, kawsachkan. Chaymi tayta mamanchikqa mayninpiqa niwanchik:

- Manam uywachanchikkunata sinchita yupaykachanachu, wañurqunman pisiyapunman iman, nispa.
- Uña uywachakunatapas manam yupaykachachkanachu. Parischantakamaqa atikunmanmi.

- Huk llaqtakunapiqa, paqucha uywaqkunaqa manam viernes punchawpas martes punchawtapas uywankunataqa yupankuchu, wañuspuspan pisiyanman, ninkum.

- Maykunapiqa uwihatapas mamankunallatam parischaspa yupanku, uñankunataqa manam, wañunmanmi. Manam chulla chullamantaqa anchata yupankuchu.

Yachayninchikman hinaqa, sapa yupasqanchikpiqa manam yanqallachu rimachkanchik aswanpas kikin kama (ánima) nisqa kawsaynintam rimasqanchikwan aparimuchkanchik. Chay hinata ruraptinchikqa kawsayqa kutiykamuchkallanqam.

1° - 2° Ñiqi warmakunawan yachaykuna kallpanchanapaq

Yachanapaq kamasqa

	Ñiqikuna	
	1 kaq ñiqi	2 kaq ñiqi
Yachay/atina:	Ima kaqkunata imaymana rikchayninmanhina akllan, chayman hinataq llapan, wakin, manan pipas akllarisqanmanhina rimarin.	Ima kaqkunata rikchayninmanhina akllan chaypitaq yapamanta huk rikchayninkunata tarispa willan.
Yachay/atina qatipanapaq:	Ima kaqkunatapas iskay kimsa huñupi mayqin rikchaynintapas qhawarispa t'aqan (llinpin, sayaynin, rikchaynin, phatun ima)	Ima kaqtapas, iskay yaykuna llikapi, imakunapis tupanku, chayta yuyaychakun.

Kawsayninchikmanta yachaykuna

	1° - 2° niqi warmakunapaq:
Ayllupa yachaynin:	- Tukuy pachapi kaqkunawan rimarin. - Mama papapa imahina kasqanta riqsin.
Yachay qatipanapaq:	- Mama papawan rimarispa tukuy sunqunwan uywan. - Mama papata kasqanman hina rakin.

Ruraypa sutin:

Papa allaypi yupaykunata yachapasunchik.

Llaqtapa llamkaynin:

Papa allay.

Llaqtanchikpa kawsayninpi yachaykuna

Llamkaypa riqsichikuynin:

Yupaykuna patamanta yachaykunaqa kawsayninchikpim kachkan chaymi marzopipas abrilpipas yachasunman. Ayllunchikkunapiqa chay killakunapiqa hatun tarpuy papa allaypipas, chakmaypipas, semana santa waykukuypipas, watiya ruraypipas kasumanmi. Chay ruraykunapa sunqunpiqa yupaykuna patamanta yachaykunataqa sumaqtam yachasunman.

Llaqtapa yachayninkuna kallpachanapaq

Manaraq warmakunawan rurayta qallarichkaspa:

Yachachiqqa kaykunatam wakichikunan chay yachaykunata kallpachanapaq:

- Papa allachikuq runawanmi rimanan yachay wasi irqichakunawan aynikuq rinanpaq. Allachikuqqa yachay wasimanmi hamunan irqichakunata aynikunanpaq. Chay papa allayqa machulanchikkuna rurayninman hinan apakunan.
- Chay papa allanapaq chakraqa yachay wasipa qayllallanpim kanan. Kikin yachay wasipa chakran kan chayqa ancha allinmi kanman.
- Inciensochatapas anischatapas chakra qapachipaq apakunanmi.
- Atispaqa aqachatapas, matichallatapas yakunayaypaq yachay wasimanta apaswanmi.

Warmakunawan ruraypiña

Llapallanku (1 kaq ñiqi, 2 kaq ñiqi)

- Tutallamanta chakra pataman huñullapi llusqisun.
- Papa allachikuqwan chakrata qapaykachispa papapa animanta qayarina sumaqlata kutirinanpaq.
- Yachay wasi warmachakunapaqqa iskay wachuchatam quchikuna. Iskay huñupi warmakuna llamkananpaq. Sapa huñu huk wachuta allanan. Papa allachikuqmi qullanatapas kapitantapas churanan.
- Aspiyta qallarinanapaqqa qullanan Apukunamantapas Pacha mamamantapas munaynintan mañarikunan.

- Iskay kimsa yura aspisqapim kaykunata yachachiqpiwan rimarispá qawarinanku:

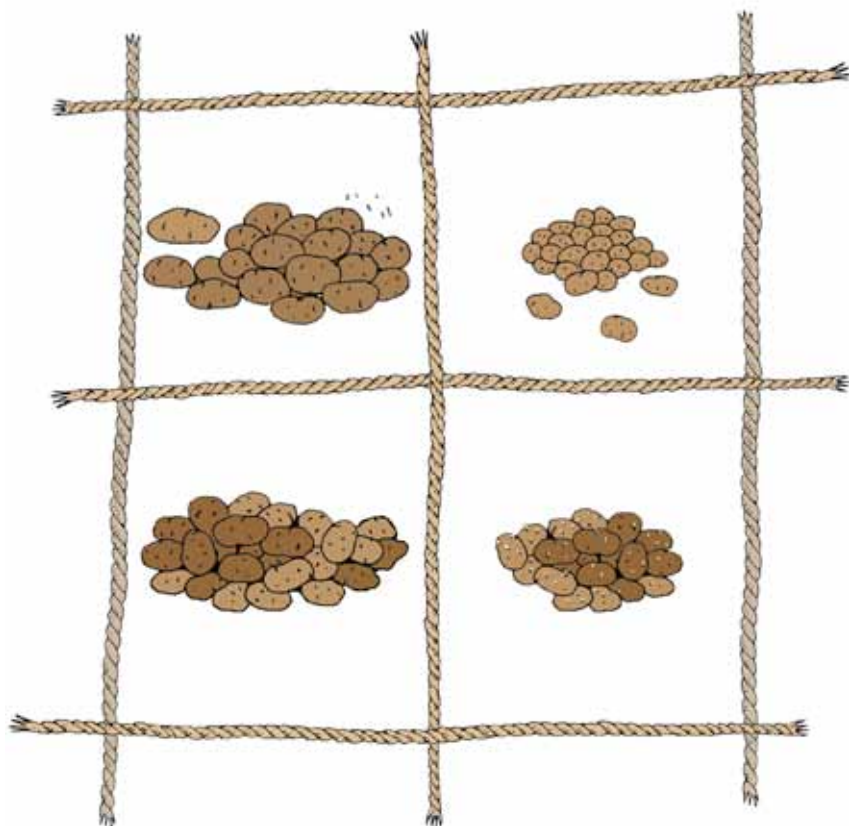
1 kaq ñiqi	2 kaq ñiqi
Papa aspisqapi: ¿Llapanchu papakuna kasqa? ¿Aklusunmanchu? ¿Imankunata? ¿Llapanchu ismu kasqa? ¿Llapanchu ika kasqa? ¿Llapachu hatunkuna kasqa? ¿Llapachu huchuykuna kasqa? ¿Hatun papakunallapi mayqinkunataq ancha machka? ¿Huchuy papakunallapi mayqinkunataq ancha yakullaña?	Papa aspisqapi: ¿Ima papakunataq kasqari? ¿Aklusunmanchu? ¿Imakunapi? ¿Mayqinkunataq waykupaqri allin? ¿Mayqinkunataq chuñupaqri allin? ¿Mayqinkunataq sumaq muhukunari kachkan? ¿Wayku papakunapiri ima sutiyuqkunataq kachkan? ¿Chuño papakunapiri ima sutiyuqkunataq kachkan? ¿Muhu papakunapiri ima sutiyuqkunataq kachkan?

Kay papa aklariykunataqa aspisqanchikman hinam kuti kuti qawarina. Manam sapankanpipunichu kanan.

Papa allayta yanaparispaqa kutipunan yachay wasiman. Ichaga, makinchikkunata uyanchiktapas allinta mayllirqukuspa.

Rurayta tukurquspaña

- Kunanqa sapakamam qillqananpi huk qutu (muntun) papachakunata siqinqa. Ichaqa papachakunaqa manam hukpas tupapuranchu.
- Chay papa siqisqatam huk watuchawan munasqanman hina rakinga: aku papakunata, hatunkunata, uchuykunata, chuñu papakunapas kanmanmi.
- Tukuykunanpaqña sapanka papankunata imata qawarispachá huñurqan chayta willarikunqa.

Yachayninchikkuna yachaywasipi yachaykunawan tinkuchinapaq

Llaqtanchikpiqa papaqa mamanchikmi. Chaymi mana uywallawanchikchu, yachachiwanchik iman.

Huk llaqtakunapipas yachay wasinchikpipas kallantaqmi huk pukllanakuna pukllaspa yachanapaq, chaywanpas yachallachwantaqmi.

Yachaywasipi yupay yachapanapaq

Ruraypa sutin:

Bloques lógicos nisqawan pukllaspa yupayta yachasun.

Manaraq warmakunawan rurayta qallarichkaspa:

Kay yachaykuna qispichinapaqqa chay bloques lógicos nisqa pukllanata, iskay yana wayaqaman churananchik.

Hatun rapipin huk hatun llikata siqinanchik 2 kaq ñiqipaq. Kay hinata:

Rikchay Llinpi				
				
				
				
				

Kay llikatam uchuypipas rurananchik yachay chaninchanapaq.

Warmakunawan ruraypiña:

Llapanku (1 kaq ñiqipas 2 kaq ñiqipas)

- Iskay huñupim warmakunata churana.
- Sapa huñumanmi huk “pote” bloques lógicos nisqa pukllanata yana wayaqapi quna.
- 2 kaq ñiqipaq huk hatun llamkana llikata siqipi hina rurana.

1 kaq ñiqi	2 kaq ñiqi (Sapallanku llamkanku)																									
- Llapanku muyupi tiyananku. - Huk yana wayqaman llapa bloque lógico nisqata churana. Hinaspa sapanka huk bloqueta hurquspa imayna kasqanta rikuchispa willanan. Masinkunaqa yanapananmi rikchayninta qawarispata puykunawan ¿Imamantaq rikchakun? ¿Imaynataq sayayninri? - Tukuptinkuqa sapanka huk bloqueta urquspa pakallapi kachinqa. Masinkunaqa tapupayanqa llapa rikchayninta willanankama.	- Huk muyupi tiyanku. - Huk yana wayqapi llapa bloque lógico nisqata churanku. - Chulla chullallamanta huk bloque nisqata urqun yana wayaqamanta. - Tupamusqanman hina chay hatun llikapi maskarispas siqin kikillanta. <table><tr><th>Rikchay</th><th></th><th></th><th></th><th></th></tr><tr><th>Llinpi</th><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr></table> - Sapanka rurasqanta qillqana panqanpi siqillantaq.	Rikchay					Llinpi																			
Rikchay																										
Llinpi																										
																										
																										
																										

Rurayta tukurquspaña:

1 kaq ñiqipi warmakuna: Kunanqa munasqan 5 bloqueta huk rikchayninman hina akllarikuspa qillqana panqanpi siqinku.

Tukurquptinqa rikchayninman hina tapuna:

- ¿Imamantaq rikchakun?
- ¿Llapanchu rikchakun?
- ¿Kachkanchu mana rikchakuq?

2 kaq ñiqi: Sapakama llapan bloqueta huk rikchayninman hina akllarikuspa qillqana panqanpi siqinku.

Tukuspaqa rikchayninman hina tapuna:

- ¿Imamantaq rikchakun?
- ¿Mayqin rikchaqtaq aslla?
- ¿Kachkanchu mana rikchakuq?

Yachasqanchik qatipanapaq:

Papa Mamawan yachasqanchikmanta.

1 kaq ñiqipaq	2 kaq ñiqipaq
¿Imakunapaqtaq papakunari kasqa? ¿Llapa papapas chuñupaq kayta atisqachu?	¿Mayqin papakunataq ancha achka ruraykunapaq kasqa? ¿Imakunataq uchuy papakunamantari rurakunman?

Bloques lógicos nisqawan yachasqanchikmanta.

1 kaq ñiqipaq	2 kaq ñiqipaq			
Sapakam, huk bloqueta yana wayqamanta hurquspa willan rikchayninkunata.	Llikata sapanka huntachin:			
	Rikchay Llinpi			
				
				
				
				

Tukupanapaq yuyaymanaykuna.

¿Ima yachaykunatataq yacharqunchik?

¿Kay yachaykunari allinchi runa masinchikpaq, pacha mamanchikpaq ima?

¿Sumaq kawsayta rikurichiwanchikchu?

1° - 2° Niqipi warmakunawan yachaykuna kallpanchanapaq

Yachanapaq kamasqa

	Ñiqikuna	
	1 kaq ñiqi	2 kaq ñiqi
Yachay/atina:	Chunkakunakama ima kaqkunatapas kasqanmanhina yupayninta churan.	Chunkakunakama ima kaqkunatapas kasqanmanhina yupayninta churan.
Yachay/atina qatipanapaq:	Hukmanta huk yupan hinallataq hayka kasqanta willakamun.	Hukmanta huk yupan hinataq llapa kasqanta willakamun.

Kawsayninchikmanta yachaykuna

	1° - 2° niqi warmakunapaq:
Ayllupa yachaynin:	• Parischasqata sumaq kawsayman hina yupan. • Ayllupa yachayninman hina yupayta sutinchayta yachan.
Yachay qatipanapaq:	• Uywakunapa mirariyninta yupayninman hina yachan. • Imakuna yupana mana yupana kasqanta yachan.

Ruraypa sutin:

Wasi uywa watukuypi yupaykunata riqsisun.

Llaqtapa llamkaynin:

Uywakuna mirachiy.

Llaqtanchikpa kawsayninpi yachaykuna

Llamkaypa riqsichikuynin:

Yupaykuna patamanta yachaykunataqa abril mayo killakunapipas yachallasunmanmi. Ayllunchikkunapiqa chay killakunapiqa chakmaypipas, maway papa allaypipas, huk papakuna haspiypipas, semana santapipas, wathiya ruraypipas kankumanmi. Chay ruraykunapa sunqunpiqa yupaykuna patamanta yachaykunataqa ancha sumaqtam yachasunman. Aswanqa ayllupa rurayninman hinam tukuytapas qispichina.

Llaqtapa yachayninkuna kallpanchanapaq

Manaraq warmakunawan rurayta qallarichkaspas:

Yachachiqqa kaykunatam ruranan chay yachaykuna qispichinanpaq:

- Ñawpaqtaqa ayllu runakunapa wasinta rispa rimamunan ima uywachankunatapas, ima kaqchankunatapas warmachakunawan watukuspa chayaspa yuparinankupaq (quwicha, wallpacha, uwihacha, allquchapas kanmanmi).
- Iskay kutillan chaykunataqa yupayta atinqaku.
- Imallatapas aparikuspam wasikunataqa watukamunanku (uywachanpaq mikunachapas, tantachapas kanmanmi).

Warmakunawan ruraypiña

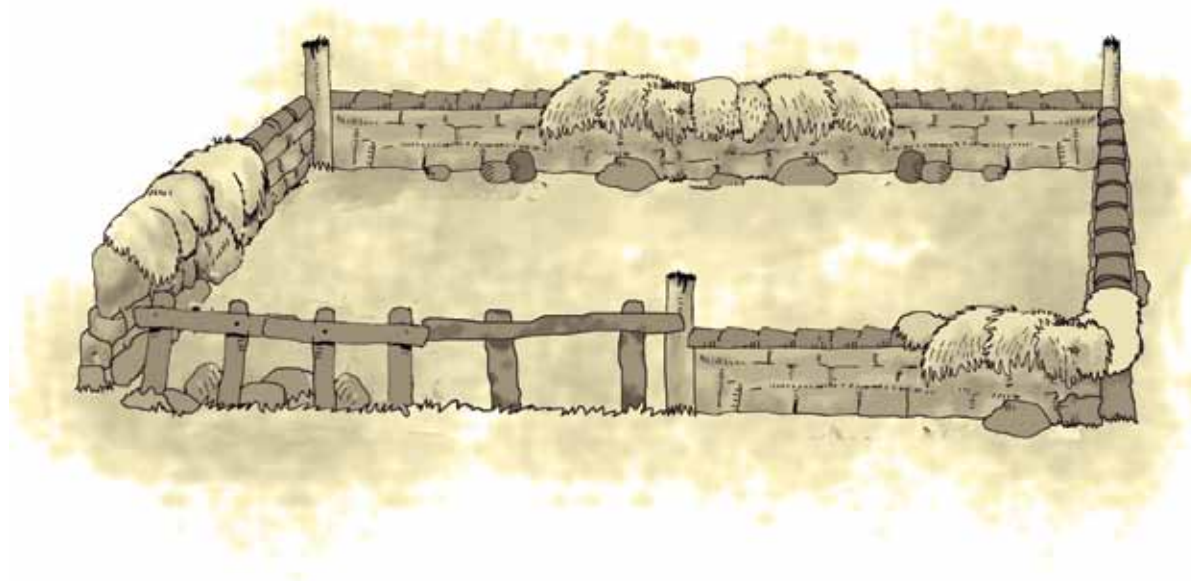
Llapallanku (1 kaq ñiqi, 2 kaq ñiqi)

- Tutamantalla yachay wasipi huñunakuna.
- Yachachiqqa, may wasikunatachá chayanqaku, chaytam warmakunawan rapipi siqirispas qawarinanku.
- Sumaqta qawarispam yachay wasimanta llusqinanku.
- Sapanka wasiman chayaspam kay hinata rurarinanku:
Ñawpaqtaqa ancha kusikuywanmi napaykukuspa wasikunaman yaykunanku. Ima apasqankutapas sumaqtam qunanku. Chaymantaqa uywacha watukusqankumantam rimarinanku:

¿Ima uywachakunataq chayri? ¿Imakunapitaq yanapawanchik? ¿Ñuqanchikri imatataq sumaqla miranankupaq rurananchik?

1 kaq ñiqi	2 kaq ñiqi
• Chaymanta irqichakunaqa huk hukmantam yupanqaku. Ichaqa iskay kutillatam yupananku. • Chaymantataq llapanta qawaripa yupayninmanta rimarinqaku.	• Kay irqichakunaqa parischarispam (iskay iskaymanta) yupananku. • Chaymantataq llapanta qawaripa hayka parischasqacha hayka sapankunacha kasqa, chaymanta rimarinqaku.

- Chay uywakuna yupayta tukuspaqa taytapas mamapas warmachakunamanmi willarinqaku: ¿Sumaqchu mirarinanpaq uywachakuna yupayninman hina kachkan? ¿Manachu? ¿Hayka parischasqataq kachkan? ¿Huk uywachalla puchuchkanchu? ¿Chayri imatataq willachkawanchik? ¿Pitaq chay yachaytari yachachiwarqanchik?

Tukuruspaña

Yachay wasipi kaykunata rurananku:

- Sapanka qillqanapi mayqin yupamusqanku uywachakunatapas siqinku.
1 Kaq ñiqi: Hayka kasqa yupayta uywakunaq chinpanpi churanqa.
2 Kaq ñiqi: Parischasqatakama siqichawan wichqaspa yupanta churanqa.
- Tukunapaqña rimarinanku: ¿Allinchu yupayninku mirarinanpaq kachkan? ¿Manachu?

Yachayninchikkuna yachaywasipi yachaykunawan tinkuchinapaq

Machulanchikkunaqa, kawsayninchikman hina, yupayta rimariptinkuqa kikin yupasqapa (uywapas, imapas kachun) kawsaynintam (ánimanta) aparimuchkanku. Chaymi huk ayllukunapiqa viernes punchawpas martes punchawpas uywankutaqa mana yupankupaschu wañunmanmi nispa. Ichaqa, huk llaqtakunapipas yachay wasipipas manam chaytaqa yachankuchu hinaspa yupallanku imatapas, huk hukmantapas, mayqin pachapi kaspapas.

Yachaywasipa yachayninman hina yachapanapaq

Ruraypa sutin:

Yuraq bloquechakunawan pukllaspa yupaykunata riqsisun.

Manaraq rurayta qallarichkaspa:

Yachachiqqa kaykunatam ruranan chay yachaykuna kallpanchananpaq:

- Chay bloques de base 10 nisqa pukllanatam maskanan.
- Yuraq bloquechakunallawanmi yupaypi pukllasunchik. Chaypaqqa llapan warmakunatam tawa huñupi rakisun.
- Tawa yana wayqakunatawanmi maskanan.

Warmakunawan ruraypiña.

Llapallanku (1 kaq ñiqi, 2 kaq ñiqi)

- Llapa irqichakunatam tawa huñupi rakina (iskay 1 ñiqimanta iskay 2 ñiqimanta)
- 1 kaq ñiqi huñukunapaq: yana wayqata ukunpi chunka yuraq bloquechayukunata quna.
- 2 kaq ñiqi huñukunapaq: yana wayqata ukunpi iskay chunka yuraq bloquechayukunata quna.

Llapallanku (1 kaq ñiqi, 2 kaq ñiqi)

- Yachachiqwan sapanka huñu pukllan:
- Huk yana wayqamanta, mana rikuspalla, makinta winaykuspa hapisqanman hina yuraq bloquechakunata hurqun, hinaspa, mesa patapi churaspa huk hukmanta yupan; tukuptinqa willamun llapan uyarinanpaq haykatachá hurqusqa.

- Chaymantaqa sapa huñu pukllayta qallarín:

1 kaq ñiqi (Chunkakama)	2 kaq ñiqi (Iskay chunkakama)
• Huk warmacha yana wayqata hapin, hinaspa, pañamanta qallaríspa chulla chullamanta yuraq bloqechakunata urquchin. • Sapa urquqmi mesa patapi churaspa huk hukmanta yupan. Chaymanta willan haykachá llapan kasqanmanta. • Yana wayqa hapiq urquptinmi pukllayqa tukun. • Hinaspa rimarinku: ¿Pitaq aswan achka bloqechakunata urqusqa? ¿Pitaq pisi bloqechakunata urqusqa?	• Huk irqicha yana wayqata hapin, hinaspa, pañamanta qallaríspa chulla chullamanta yuraq bloqechakunata urquchin. • Sapa urquqmi mesa patapi churaspa huk hukmanta yupan. Chaymanta willan haykachá llapan kasqanmanta. • Yana wayqa hapiq urquptinmi pukllay tukun. • Hinaspa rimarinku: ¿Pitaq aswan achka bloqechakunata urqusqa? ¿Pitaq pisi bloqechakunata urqusqa?

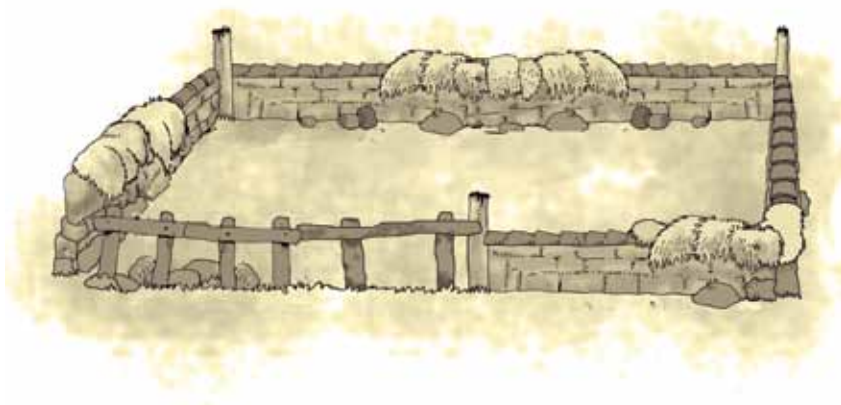
Rurayta tukurquspaña:

Yachay wasipi kaykunata rurananku:

- Kunanqa sapanqa qillqananpi mayqin yupamusqanku bloqechakunatapas siqinan.
1 Kaq ñiqi: Hayka kasqanman hina yupayninta chinpanpi churanqa.
2 Kaq ñiqi: Hayka kasqanman hina yupayninta chinpanpi churanqa.

Yachasqanchik qatipanapaq

Kawsayninchikpi yupaymanta.

1 kaq ñiqi	2 kaq ñiqi
¿Mayqin uywacha yupamusqantacha anchata munakun? ¿Hayka uywachakunataq kasqari?, chayta siqin.	¿Hayka yupaykunataq allin kasqa uywachanchikkuna mirarinanpaq?, chaymanta rimarin.

Yuraq bloquechakunawan pukllasqanchikmanta.

1 kaq ñiqi	2 kaq ñiqi
Yuraq bloquechakunata yana wayaqamanta urqurispayuparispakasqanta willan.	Yuraq bloquechakunata yana wayqamanta urqurispayuparispakasqanta willan.

Tukupanapaq yuyaymanaykuna.

- ¿Ima yachaykunatataq yacharqanchik?
- ¿Kay yachaykunari allin chu runa masinchikpaq, pacha mamanchikpaq ima?
- ¿Sumaq kawsayta rikurichiwanchikchu?

1° - 2° Niqi warmakunawan yachaykuna kallpanchanapaq

Yachanapaq kamasqa

	Ñiqikuna	
	1 kaq ñiqi	2 kaq ñiqi
Yachay/atina:	Iskay chunka yupaykama yuyaychakunpas qillqanpas.	Hayk'a chunkakunayuq, hayk'a sapankunayuq yupay kan chayta yuyaychanpas qillqanpas.
Yachay/atina qatipanapaq:	Iskay chunka yupaykama ima kaqkunapi rikuchinpas, siqinpas, qillqanpas.	Chunkankunatapas sapankunatapas huk yupaymanta qawachin.

Kawsayninchikmanta yachaykuna

	1° - 2° niqi warmakunapaq:
Ayllupa yachaynin:	• Parischasqata tupaqninpi yupan. • Uywanchik tayta mama kapuwasqanchikmanta. • Chunkachasqa yupaymanta.
Yachay qatipanapaq:	• Kay pachapi tukuypas parisnintinpuni kasqanta yachan. • Uywanchikkuna sumaqta mirariyninmanta. • Chunkachasqa yupaykunata riqsin.

Ruraypa sutin:

Awaypi mamakunawan yachaykunapi yapayta qichuyta yachasun.

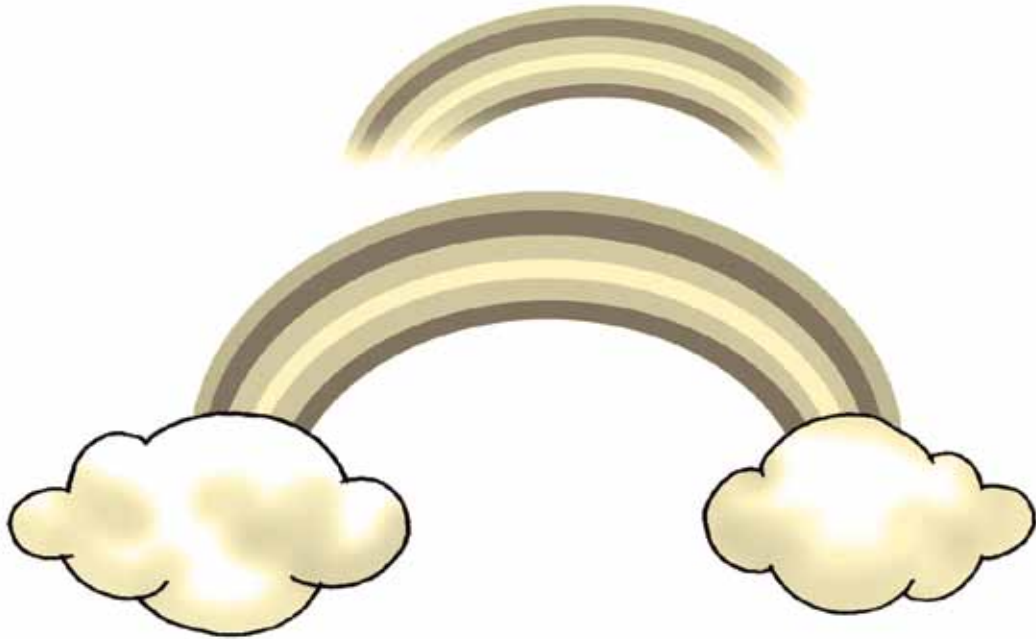
Llaqtapa llamkaynin:

Away.

Llaqtanchikpa kawsayninpi yachaykuna

Llamkaypa riqsichikuynin:

Yapaykuna qichuykuna chuyanchay patamanta yachaykunaqa junio julio killakunapipas yachakunmanmi. Ayllunchikkunapiqa chay killakunapiqa sara tipiypas, chaki kawsay iraykunapipas, wayrachiynapas, hatun tarpuy papa allaypas, taqiypas, chuñu ruraypas, puchkaypas, awaypas kanmanmi. Chay ruraykunapa sunqunpiqa yapaykunapas qichuykunapas chuyanchakunmanmi chaynapim chay patamanta yachaykunataqa sumaqta qispichisunman.

Llaqtapa yachayninkuna kallpanchanapaq

Manaraq warmakunawan rurayta qallarichkaspa:

Yachachiqqa kaykunatam ruranan yachaykuna kallpanchananpaq:

- Ayllupi pichá awachkan chaytam waturikunan warmachakunawan rinanpaq.
- Chaypim awaq mamawan sumaqta rimarimun.

Warmakunawan ruraypiña

Llapallanku (1 kaq ñiqi, 2 kaq ñiqi)

- Yachachiqqa warmachakunantin tutallamantam awaq mamaman watukaq llusqinanku.
- Imallatapas aparinankum awaq mamaman qurinankupaq.
- Allinta qawarinakuspam purinanku. Awaq mamapa wasinman yaykuspapas sumaqtam napaykunanku ancha manchakuywanpas kanankum.
- Chaypim awaq mamawan rimarinanku: ¿Imatataq away qallarinanpaqri rurarkan? ¿Ancha allinchu chay awanakuna challariy, qapachiy ima? ¿Imanaptintaq away qallariypaq Apukuna Pacha mama mañarikuyri allin? ¿Imakunataq awari willakamun? ¿Runa hinachu awari? ¿Qaytu kururkunari ruminchasqachu kachkan? ¿Imapaq? ¿Hayka hatun kururkunataq huk puñuna awanapaq yaykun? ¿sapa kallupaqchu? ¿Llapanpaqchu?
- Awaq mama kururkunata qawachispa warmachakunawan yupan huk kallu puñunapaq, chaymantataq hukkaq kallunpaqpas. Hinaspa llapanta yupanku hayka kururtaq yaykun huk puñuna awanapaq chayta.
- Yachay wasiman chayaspa kay hinata rurarinanku:

1 kaq ñiqi	2 kaq ñiqi
• Sapanka warmakuna qillqana panqanpi hayka kururchá yaykusqa puñunapa huk kallunman chayta siqin. • Chaymanta hayka kururchá yaykun hukkaq kallunman chayta siqillankutaq. • Sapankapi yupayninkunata churan. • Llapa kururkunata (iskay kallupaq) yupaspa yupayninta churan. • Hinaspa yachachiqninman willan.	• Sapanka warmakuna qillqana panqanpi hayka kururchá yaykusqa huk puñunaman chayta siqin. • Chaymanta hayka kururkunataq yaykun iskay puñunaman chayta siqillankutaq. • Chaymanta rurallankutaq ¿Hayka kururkunataq yaykunman huk kallullaman? chayta rurallankutaq. • Sapankapi yupayninkunata churan. • Hinaspa yachachiqninman willan.
• Chaykunata tukuspa warmachakunawan rimarinku: ¿Imatataq away qallarinanpaqri mama rurasqa? ¿Imakunataq awari willakusqa?	

Rurayta tukurquspaña:

Yachay wasipi kaykunata rurananku:

- Kunanqa sapanka qillqana maytunpi huk munay qatanata siqinqa. Chaymantataq sapa kallupa urachanpi hayka kururchá yaykusqa chayta churanqa. Aswan urachampiqá llapa kururukuna yaykusqanta yupaypi churanqa.

Yachayninchikkuna yachaywasipi yachaykuwan tinkuchinapaq

Machulanchikkunaqa, kawsayninchikman hina, yupayta rimariptinkuqa kikin yupasqapa (uywapas, imapas kachun) kawsaynintan (ánimanta) aparimuchkanku. Chaymi awaq mamakunapas qaytu kururkuta yupaptinkuqa runa masintapas qawachkankuman hina sumaq manchakuywan rimapayanku. Hinallataq awanwanpas tukuy punchaw rimarinku.

Ichaga, huk llaqtakunapipas yachay wasipipas manam chaytaqa yachankuchu chaymi yupallanku imatapas, huk hukmantapas, mayqin pachapi kaspapas. Hinallataq yapankupas qichunkupas mana kawsayniyuqpas kanmanku hinallata.

Yachaywasipi qillqay yachapanapaq

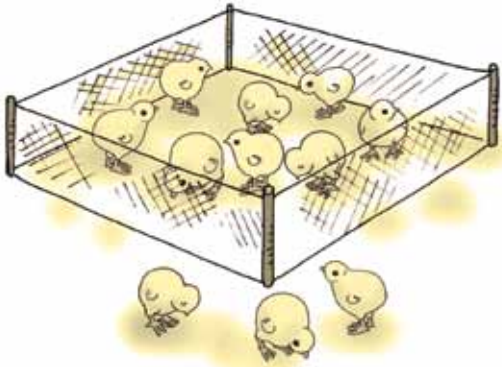
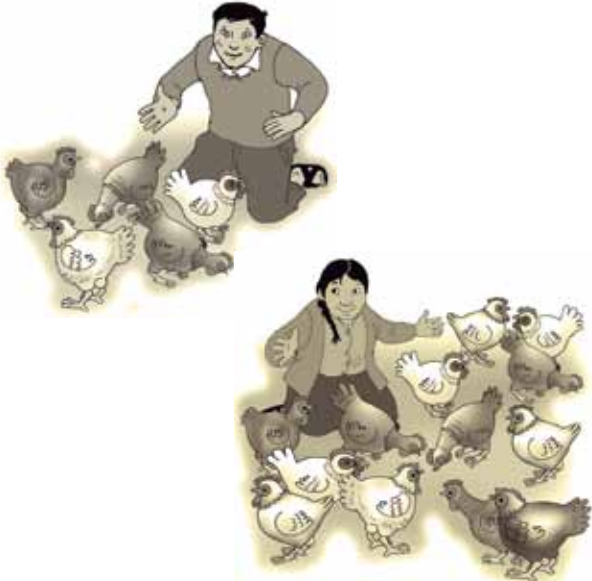
Ruraypa sutin:

yapaykunapipas qichuykunapipas pukllaspa yachasun

Manaraq warmakunawan rurayta qallarichkaspa:

Yachachiqqa, yachaykuna kallpanchananpaq, kaykunatam ruranan:

- Chay bloques de base 10 nisqa pukllanatam maskanan.
- Chaypaqqa llapa irqichakunatam tawa huñupi rakinan: 2 huñupi 1 kaq ñiqita, 2 huñupi 2 kaq ñiqita.
- Hatun rapikunapim sasachakuykunata qillqaspa siqikunawan achalanan:

1 kaq ñiqipaq	2 kaq ñiqipaq
Maria kay miski rurukunata apamusqa: 5 manzanata, 7 duraznota. ¿Hayka rurukunataq llapanpi apamusqa? ¿Hayka chiwchikunataq aswan achka kachkan kancha ukupi hawapi kaqkunamanta?	Panchopa 12 qillqanankuna kasqa; ichaqa hukkunatawan rantikusqa. Llapanpi 18 kaptinri ¿Haykatataq rantikusqa? ¿Hayka wallpakunataq rantikunay Tomaspa wallpankunaman aypanaypaq?
	

Warmakunawan ruraypiña:

Llapallanku (1 kaq ñiqi, 2 kaq ñiqi)

- Llapan warmakunatam tawa huñupi rakiy (iskay 1 ñiqimanta, iskay 2 ñiqimanta)
- 1 ñiqipi warmakunapaq: Pirqapi sumaq siqisqa sasachakuykunata churay.
- 2 kaq ñiqi warmakunapaqtaq: Sapa huñuman sumaq siqisqa sasachakuyta aypay.
- Qallarinanpaqqa 2 kaq ñiqipi warmakunatam ñawpaqtaqa yacharichina. Hinaspañam 1 kaq ñiqiwan llamkarina.

1 kaq ñiqi (Chunkakama)	2 kaq ñiqi (Iskay chunkakama)
• Warmakunaqa sapankam huñunmanta qawarimunan yachachiq sasachakuyta rikuchimuptin. • Kasqanman hinam chay bloques multibase ñisqanwan pukllaripa kutichinan tapukuyta. • Chaynatam tukunankukama ruranan.	• warmakunaqa sapanka huñunpim ñawinchanan siqisqa sasachakuyta. • Kasqanman hinam chay bloques multibase ñisqanwan pukllaripa kutichinan tapukuyta. • Chaynatam tukunankukama ruranan. • 1 kaq ñiqipi warmakunawan llamkaskaspapas yachachiqqa qawarimunanmi.

Rurayta tukurquspaña:

- Yachay wasipi kaykunata rurananku:
- Kunanqa sapanka qillqananpi, yapaytachu qichuytachu munan chaytam siqinan.
- Chaymantaqa yupayninkunatam kasqanman hina (yapaychu /qichuychu) churananku.

Yachasqanchik qatipanapaq:

Kawsayninchikpi yapaymantapas qichuymantapas.

1 kaq ñiqi	2 kaq ñiqi
¿Imaynatataq awaq mamari kururkunata qawasqa? ¿Hayka kururtaq huk kallu puñunaman yaykusqa? ¿Huk puñunamanri?	¿Imaynatataq awaq mamari kururkunata qawasqa? ¿Hayka kururtaq huk puñunapiri yaykusqa? ¿Huk puñuna huk kalluntinpiri haykataq kanman?

Bloquechakunawan pukllasqanchikmanta.

1 kaq ñiqi	2 kaq ñiqi
Marta kay miski rurukunata apamusqa: 7 duraznota. Iskayta mamanman qusqa ¿Hayka rurukunataq puchusqa?	Maria kay miski rurukunata apamusqa: 7 duraznota. ¿Hayka rurukunataq rantinan 18 man aypananpaq?

Tukupanapaq yuyaymanaykuna.

- ¿Ima yachaykunatataq yacharqanchik?
- ¿Kay yachaykunari allinchi runa masinchikpaq, pacha mamanchikpaq ima?
- ¿Sumaq kawsayta rikurichiwanchikchu?

Av. De la Arqueología cuadra 2 - San Borja,
telf: 615-5800 Telefax: 223-0325
web: www.minedu.gob.pe